

De Pilgrim Fathers waren de Founding Fathers van de Verenigde Staten

PURITANISME: EEN BEWEGING VAN ENGELAND NAAR AMERIKA

Vervolging van christenen in Engeland luidde in de achttiende eeuw het begin in van een internationale emigratiebeweging. Via de Nederlanden trokken vluchtelingen naar de nieuwe wereld. Om daar het kerkelijk leven tot op de dag van vandaag te stempelen, mede dankzij de opwekkingsbewegingen in de negentiende eeuw.

Het Vrijheidsbeeld aan de baai van New York staat symbool voor de vrijheid, een van de kernwaarden van de Verenigde Staten. Het is een geschenk van Frankrijk bij het eeuwfeest van de Onafhankelijkheidsverklaring van 4 juli 1776. Dit standbeeld was een herinnering aan de wapenbroederschap tussen beide landen, zowel tijdens de vrijheidsoorlog als bij de Franse revolutie in 1789.

De wording van de Amerikaanse vrije natie gaat echter verder terug dan het jaar van het uitroepen van onafhankelijkheid. De eigenlijke *Founding Fathers* waren Engelse puriteinen. Ook zij hadden de vrijheid als ideaal. Het is dit jaar 400 jaar geleden dat de eerste groep in Amerika aankwam. Het waren de *Pilgrim Fathers* die via de Nederlandse Republiek met het schip de *Mayflower* de oversteek waagden en de nederzetting Plymouth stichtten.

De historicus T.S. Flynn schreef over de invloed van het puritanisme op het politieke en godsdienstige le-

Vanuit de Oude Kerk in Rotterdam-Delfshaven vertrokken de Pilgrim Fathers met het schip de "Mayflower" naar Amerika

ven van Noord-Amerika het volgende: “Het puritanisme heeft Amerika gemaakt.” De vraag is echter of de *Pilgrim Fathers* de echte grondleggers waren van de Verenigde Staten en hoe groot hun invloed en die van andere Engelse puriteinse kolonisten op het Amerikaanse volk is geweest. Is er überhaupt sprake geweest van invloed op de Amerikaanse natie?

Puriteinen

Wie waren de puriteinen? Zij stonden in de theologische traditie van Calvin en van het calvinisme. Liever zou ik willen spreken over de puriteinen als aanhangers van het gereformeerd piëtisme. Het gereformeerd piëtisme is een post-reformatorische beweging in gevestigde kerken met een gereformeerde belijdenis, die een reactie inhoudt op het ondermaatse geestelijke gehalte in de praktijk van het kerkelijk en religieus leven. In de Britse gebiedsdelen in de zeventiende eeuw worden deze gereformeerde piëtisten “puriteinen” genoemd.

Het jaar 1620 is het jaar van de *Pilgrims* en tevens de startdatum van de emigratie van Engelse puriteinen. Wat was hun motief om hun vaderland te verlaten? De Engelse kerk die vanuit de Reformatie gevormd was, werd na de vervolging onder de regering van Maria de Bloedige (Bloody Mary) in 1559 een protestantse staatskerk. De leer van deze gevestigde kerk was wel zuiver maar de bisschoppelijke hiërarchie bleef bestaan. Bij de inrichting van de eredienst werd het Algemeen Gebedenboek dwingend voorgeschreven. Als reactie op deze maatregelen ontstond de puriteinse beweging.

Onder deze puriteinen waren er die zich van de Engelse kerk afscheidden (separatisten). Onder de druk van de vervolging beraamden zij het plan om naar de Republiek der Nederlanden te vluchten. William Bradford (ca.1590-1657) en William Brewster (1568-1644) waren de leiders van deze gevaarvolle expeditie. Bij hen voegde zich John Robinson (1575-1625), puriteins predikant in Norwich, die ook koos voor afscheiding. In 1609 vestigden zij zich in Amsterdam.

Weldra werd deze nieuwe Engelse migrantengemeente door conflicten, met name over de doop, verstoord. Robinson c.s. besloten daarom om te verhuizen naar Leiden. Hij werd hier voorganger en Brewster regerend ouderling. De laatste begon met een drukkerij in de Pieterkerkkoorsteeg. Robinson stond op goede voet met de Hollandse predikanten en kruiste zelfs de degen met de remonstrantse Episcopius.

Het verblijf in Leiden was tijdelijk. De *Pilgrims* waren nu tien jaar in de Republiek. Zij kregen steeds meer moeite met het in hun ogen

seculiere stadsleven in Leiden. Vooral de zondagsontheiliging en de losbandige jeugd zagen zij als een bedreiging, zeker voor hun gezinnen. De meerderheid van de gemeente besloot om elders een kolonie te stichten. Het oog werd gevestigd op de ‘nieuwe wereld’, Amerika. Daar was al een Engelse kolonie in Virginia en een opkomende Hollandse kolonie in het gebied van het huidige New York (Nieuw Amsterdam).

Na onderhandelingen met verschillende handelscompagnieën kregen de pelgrims een patent om zich aan de oostkust van Noord-Amerika te vestigen. Zij voeren van Leiden naar Delfshaven om zich daar in te schepen. Hier lag het schip de *Speedwell* gereed. Robinson, die vanwege zijn gezondheid niet meeging, deed hen uitgeleide. In Southampton lag de *Mayflower* voor anker. Beide boten voeren met 120 passagiers naar Plymouth in Devon. Hier waagde de *Mayflower* de gevaarlijke oversteek. De *Speedwell* bleek niet geschikt om de tocht over de oceaan te maken.

De *Mayflower* schip vertrok op 6 september 1620 uit Plymouth en had 102 kolonisten aan boord, voor een deel leden van een kolonie die een aantal jaren in Leiden had gewoond. De mensen die op de *Mayflower* arriveerden, staan in de Verenigde Staten bekend als de *Pilgrim Fathers*. Het schilderij is van William Halsall.

Na een overtocht met hevige stormen kwamen de pelgrims behouden aan land bij Cape Cod aan de oostkust. Dat was op 11 november vier maanden na hun inschepping in Delfshaven! De basis voor de puriteinse kolonie werd gelegd. Zij noemden hun eerste nederzetting Plymouth. Op november 1621 hielden de pelgrims de eerste dankdag na de oogst, de Thanksgiving's Day, de datum die later tot nationale feestdag zou worden verheven; op de vierde donderdag in november.

De kolonisatie verliep heel moeizaam. Uitbrekende ziekten, vooral bij ijzige kou die over het land raasde, gebrek aan voedsel, schermutselingen met Indianen, conflicten met niet-pelgrims die meegeevaren waren en zich niet wilden onderwerpen aan het gezag van gouverneur William Bradford, verzwakten de kolonie.

De tocht van de *Mayflower* zien de moderne Amerikanen niet als een verbreiding van het puriteinse gedachtegoed, maar als de basis van de vrijheden van de Amerikaanse natie. In dit verband beschouwen zij het zogenaamde Mayflower Compact als de eerste grondwet. Het Compact (overeenkomst) is het document dat de *Pilgrim Fathers* op 11 november 1620 ondertekenden aan boord van de *Mayflower* voordat zij aan land gingen om de Plymouth Colony te grondvesten.

Diepe vroomheid

De godsdienst van de pelgrims kenmerkte zich door een diepe vroomheidsbeleving. Het authentieke verslag van Bradford *History of Plymouth Plantation* getuigt hiervan. Het was hun intentie om Gods eer te beogen

De tocht van de *Mayflower* zien de moderne Amerikanen niet als een verbreiding van het puriteinse gedachtegoed, maar als de basis van de vrijheden van de Amerikaanse natie.

op alle terreinen van het leven. In hun kerkvisie waren zij congregationalisten. Deze stonden de gehele zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente voor; zij kenden geen classes en synoden.

Een tweede emigratiegolf vanuit Engeland die in 1629 begon, bestond voornamelijk uit kerkelijke puriteinen. Zij waren bezwaard in de Engelse kerk maar scheidten zich niet af. Het conflict tussen hen en de kerkelijke leiding was tot een zodanig hoogtepunt gekomen, dat het functioneren hun onmogelijk gemaakt werd. Ook zij besloten om een nieuwe toekomst op te bouwen in de Engelse kolonie in Noord Amerika. Zij vestigden zich boven de kolonie van de Pilgrims in gebieden die de namen van Massachusetts en Connecticut kregen. De meesten van hen waren afkomstig uit East Anglia, de kuststreek boven London.

De eerste generaties van de immigranten werden grotendeels getekend door een piëtistische vroomheid. Deze is bijvoorbeeld zichtbaar bij een zoon en kleinzoon van Richard Mather, een van de *Founding Fathers*. Dit waren Increase Mather (1639-1723) en diens zoon Cotton Mather (1663-1728). Vooral de laatste die predikant was van de Old North Church van Boston heeft een stempel gedrukt op New England. Hij correspondeerde met Schotse

predikanten, en ook met August Hermann Francke, een van de vertegenwoordigers van het Duitse piëtisme.

Veel meer invloed op het Amerikaanse volksleven dan de congregationalisten van New England, hadden de presbyteriaanse Schotse Ieren (Scotch Irish). Velen van hen hadden een piëtistische geloofsovertuiging. Zij werden door Douglas Campbell de puriteinen van het zuiden genoemd. Het waren grotendeels Ierse presbyterianen van Schotse afkomst die vanwege de erbarmelijke economische omstandigheden in het begin van de 18e eeuw bij duizenden hun land verlieten.

Vóór hen waren reeds hun Schotse geestverwanten gegaan, die in de dagen van de vervolging van de covenanters, hetzij gedwongen of vrijwillig, naar Amerika reisden. Beide groepen vonden elkaar in de vorming van een presbyteriaanse kerkgemeenschap, die omstreeks 1776 uit meer dan 100.000 leden bestond. Zij werd voornamelijk gevonden in de staten Pennsylvania, North Carolina en South Carolina, en Virginia.

Zowel onder de Scotch Irish als onder de congregationalisten in New England werden in de jaren 1735-1740 gemeenten het toonbeeld van een grootscheepse geestelijke opwekkingsbeweging, de *Great*

Awakening. Velen kwamen tot bekering. Vooral Jonathan Edwards (1703-1758) uit Northampton was betrokken bij deze revivals. Hij en de presbyteriaanse prediker Gilbert Tennent (1703-1764) werkten nauw samen met de Engelse opwekkingsprediker George Whitefield (1714-1770) die meermalen de koloniën bezocht en voor vele duizenden in de open lucht de boodschap van het evangelie bracht. Op het Britse eiland vonden soortgelijke opwekkingen plaats als in Noord Amerika.

De invloed van de puriteinen in Amerika was vooral zichtbaar in het volksleven van de oostelijke staten. In de midden – en westelijke staten vestigden zich in de negentiende eeuw migranten van allerlei nationaliteiten en culturen. Opwekkingen die uitvloeisel waren van de Great Awakening hadden op den duur minder affiniteit met het puritanisme. Daaropvolgende pinksterachtige en charismatische bewegingen hebben vaak een arminiaans karakter, hoewel het “being born again” nog in het vaandel van veel Amerikanen staat. Toch kunnen we het huidige godsdienstige klimaat niet losmaken van de puriteinse wortels. De noodzaak van doorleefde vroomheid wordt nog wel gevonden.

Al moet de betekenis van het puritanisme ten aanzien van de staatsvorming van de Verenigde Staten niet worden overschat, toch moet de invloed van het calvinisme op het Amerikaanse leven ook niet ondergewaardeerd worden. Waren de opwekkingsbewegingen onder leiding van Whitefield, Edwards en de gebroeders Tennent niet tot zegen van vele duizenden? Was ook de wegbereider van de opstand, Benjamin Franklin (1706-1790), de

Thanksgiving na aankomst in de nieuwe wereld

schepper van de vereniging van de staten onder het motto “Unite or die” (verenigen of sterven), niet een bewonderaar van George Whitefield?

Tolerantie

Maar hoezeer tegengesteld aan elkaar, toch hebben de opwekkingsbewegingen en de verlichting de tolerantie in de Verenigde Staten in de hand gewerkt. De pluriformiteit van de denominaties leidde tot versnippering en verzwakking van de confessionele basis. De opwekkingen brachten geen eenheid maar versterkten de individualistische vroomheid. Dit was wel wat anders dan het theocratisch ideaal dat de puriteinen in de zeventiende eeuw voor ogen hadden!

Jammer genoeg bewerkte de Amerikaanse burgeroorlog van 1861-1864, die een gevolg was van uiteenlopende opvattingen over de slavernij, een splitsing tussen Noord en Zuid. Deze splitsing ging ook niet aan de behoudende presbyteriaanse kerken voorbij. Deze oorlog is een bewijs dat de zo hoog geroemde

vrijheid en tolerantie niet op Bijbelse leest waren geschoeid, want lange tijd was de zwarte bevolking hiervan verstoken. Reeds Whitefield berispte zijn medebroeders vanwege de onmenselijke behandeling van hun zwarte naaste.

Nog worden de puriteinen als Jonathan Edwards en Cotton Mather (1653-1728), te samen met Thomas Jefferson en Abraham Lincoln, tot de nationale helden van Amerika gerekend. En nog wordt de Bijbel gehanteerd bij de beëdiging van de presidenten. Of is dit alleen maar een formaliteit? Ondanks de secularisatie heeft het puriteinse gedachtegoed nog steeds belangstelling, vooral onder de Southern Baptists en in enkele presbyteriaanse denominaties. Zo is de huidige *prolife* beweging in zekere zin een symptoom van puriteinse, ethische waarden, die een belangrijk deel van het huidige Amerikaanse christendom nog steeds stempelt.